

ZOFIA ZAWADZKA*

ZABEZPIECZENIE ROSZCZEŃ POLEGAJĄCE NA ZAKAZIE PUBLIKACJI W SPRAWACH O OCHRONĘ DÓBR OSOBISTYCH

1. WPROWADZENIE

Zabezpieczenie roszczeń o ochronę dóbr osobistych polegające na zakazie publikacji jest zagadnieniem kontrowersyjnym, budzącym wiele wątpliwości. Postanowienie sądu wydawane w postępowaniu zabezpieczającym, które z założenia ma charakter przyspieszony i pomocniczy względem postępowania głównego, oparte jest jedynie na uprawdopodobnieniu, a nie udowodnieniu istnienia roszczenia o ochronę dóbr osobistych oraz uprawdopodobnieniu istnienia interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Brak przeprowadzenia wszechstronnego i szczegółowego postępowania dowodowego prowadzi często do wydania rozstrzygnięcia, które w istotny sposób ogranicza wolność wypowiedzi i wolność prasy. Postanowienie o zabezpieczeniu przez zakaz publikacji powoduje, że informacja lub pogląd w ogóle nie podlegają rozpowszechnianiu, co — w swoich skutkach — tożsame jest z zastosowaniem cenzury prewencyjnej.

Dnia 3 maja 2012 r. weszła w życie obszerna nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego¹, wprowadzona ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw². Na mocy art. 1 pkt 70 lit. a, przepis art. 755 § 2 k.p.c. określający przesłanki dopuszczalności udzielenia zabezpieczenia w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu

* *Dr, Zakład Prawa Własności Intelektualnej, Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.*

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101); dalej jako k.p.c.

² Dz. U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381; dalej jako ustawa nowelizująca lub nowelizacja.

o ochronę dóbr osobistych został zmieniony i uzyskał nowe brzmienie³. Ponadto wprowadzono maksymalny czas, na który może być udzielone zabezpieczenie, oraz warunki jego przedłużenia. Konieczne jest więc przeanalizowanie wprowadzonej regulacji prawnej i udzielenie odpowiedzi na pytanie, jaki charakter miała zmiana treści art. 755 § 2 k.p.c. Wątpliwości budzi bowiem zagadnienie, czy zmiana miała jedynie charakter redakcyjny, czy też wpłynęła na zaostrzenie bądź złagodzenie przesłanek warunkujących udzielenie zabezpieczenia. W tym celu niezbędne jest przeprowadzenie porównania treści przepisu art. 755 § 2 k.p.c. przed i po nowelizacji w oparciu o twierdzenie o dedukcji. Celowe wydaje się również sprecyzowanie pojęcia interesu publicznego, który stanowi przesłankę negatywną udzielenia zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji oraz omówienie zasad i procedury przedłużania okresu, na który udzielone zostało zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji.

2. CELE POSTĘPOWANIA ZABEZPIECZAJĄCEGO

W doktrynie wskazuje się, że celem postępowania zabezpieczającego jest zapewnienie efektywności orzeczeń sądów w sprawach cywilnych i zabezpieczenie wykonania przyszłego orzeczenia w sprawie⁴. Celem udzielenia zabezpieczenia jest zwiększenie skuteczności postępowania cywilnego poprzez zapewnienie, że mimo upływu czasu koniecznego do rozstrzygnięcia sprawy możliwe będzie osiągnięcie zamierzonych przez stronę celów postępowania⁵. Istotne jest bowiem, że jedną z przesłanek udzielenia zabezpieczenia jest istnienie interesu prawnego, który — zgodnie z art. 730¹ § 2 k.p.c. — istnieje wówczas, gdy brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie. Powód domagający się udzielenia zabezpieczenia ma więc obowiązek wykazać, że brak zabezpieczenia narazi go na szkodę lub inne negatywne konsekwencje, które mimo ostatecznego wygrania sprawy i uwzględnienia powództwa dotknęłyby uprawnionego⁶. Celem postępowania zabezpieczającego jest także tymczasowe zaspokojenie roszczenia uprawnionego i udzielenie tymczasowej ochrony prawnej⁷.

³ J. Jankowski: *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego. Część II. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne (I)*, Monitor Prawniczy 2012, nr 3, s. 119.

⁴ A. Jakubecki: *Postępowanie zabezpieczające w sprawach z zakresu prawa własności intelektualnej*, Kraków 2002, s. 89–91; E. Warzocha: *Przyczynek do badań nad rozwojem instytucji zabezpieczenia powództwa* (w:) *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leopolda Steckiego*, pod red. M. Bączyka, J.A. Piszczka, E. Radomskiej, M. Wilke, Toruń 1997, s. 527–528.

⁵ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 29 lutego 2012 r., I ACz 269/12, LEX nr 1129364.

⁶ T. Ereciński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2006, s. 469.

⁷ A. Jakubecki: *Postępowanie zabezpieczające...*, *op. cit.*, s. 132.

Należy podkreślić, że na mocy art. 731 k.p.c. zabezpieczenie nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Natomiast zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji spornego materiału zmierza w istocie do zaspokojenia roszczenia o zaniechanie naruszeń w sprawach o ochronę dóbr osobistych. Przyszłe merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy polegające na nakazaniu pozwanemu zaniechania naruszeń oraz żądanie zabezpieczenia przez zakaz publikacji są więc tożsame. Powyższa forma zabezpieczenia ma charakter nowacyjny, antycypacyjny, polegający na stworzeniu nowej prowizorycznej sytuacji na określony czas oraz na tymczasowym unormowaniu stosunków między stronami⁸. Oznacza to, że sposób zabezpieczenia nie różni się od sposobu zaspokojenia uprawnionego, ponieważ zabezpieczenie antycypuje przyszłe merytoryczne rozstrzygnięcie⁹. Sposób zabezpieczenia wskazany w art. 755, obejmujący przypadki zabezpieczenia przez unormowanie stosunków między stronami, stanowi więc sytuację przewidzianą w art. 731 k.p.c., gdy „ustawa stanowi inaczej”¹⁰. Celem zabezpieczenia — w przypadku zabezpieczenia nowacyjnego, do którego należy zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych, w tym przeciwko środkom społecznego przekazu — jest więc tymczasowe unormowanie stosunków między stronami na czas trwania postępowania, a nawet tymczasowe zaspokojenie roszczenia uprawnionego¹¹. Sposób zabezpieczenia poprzez zakaz publikacji nie cenzuruje więc publikacji, a jedynie „stwierdza, że prawdopodobne jest, iż treść publikacji narusza prawem chronione dobro powoda”¹². Możliwość wydania zakazu publikacji nie stanowi więc elementu cenzury prewencyjnej, lecz legalny instrument obrony przed nadużyciem wolności słowa¹³.

Sąd powinien dążyć do tego, aby zastosowany sposób zabezpieczenia nie obciążał obowiązane go ponad potrzebę, ale aby równocześnie uprawnionemu zapewnić należytą ochronę prawną (art. 730¹ § 3 k.p.c.). Sąd, wydając postanowienie o zabezpieczeniu, ma za zadanie wyważyć interesy uprawnionego i obowiązane go tak, aby zastosowany sposób zabezpieczenia był zgodny z zasadą proporcjonalności dokonywanych ograniczeń. Trybunał Konstytucyjny uznał, że wyważenie interesów następuje w szerszym zakresie — nie tylko w zakresie interesów stron postępowania, lecz także poprzez zestawienie interesu publicznego oraz interesu osoby, której

⁸ *Ibidem*, s. 114.

⁹ *Ibidem*, s. 114, 131.

¹⁰ E. Nowińska: *Wolność wypowiedzi prasowej*, Warszawa 2007, s. 238–239. Pogląd ten nie jest jednak reprezentowany jednolicie. Zob. szerzej A. Jakubecki: *Postępowanie zabezpieczające...*, *op. cit.*, s. 122–125 i powołana tam literatura i orzecznictwo.

¹¹ E. Stefańska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2013, s. 1294; M. Muliński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, *Komentarz do art. 730–1088*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2013, s. 94. Zob. szerzej A. Jakubecki: *Postępowanie zabezpieczające...*, *op. cit.*, s. 118–131; K. Zawiślak: *Uwagi do projektu zmian w Kodeksie postępowania cywilnego przygotowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego — w zakresie postępowania zabezpieczającego* (w:) *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, pod red. K. Markiewicza, Warszawa 2011, s. 331–340.

¹² T. Ereciński (w:) *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 469.

¹³ *Ibidem*, s. 470.

dobra zostały naruszone¹⁴. Sąd powinien więc łącznie uwzględnić wartości: wolności wypowiedzi, dobra osobistego powoda dochodzącego ochrony, szybkości publikowania, trudności, a często niemożliwości odwrócenia skutków publikacji oraz ważnego interesu publicznego.

3. ZABEZPIECZENIE ROSZCZEŃ POLEGAJĄCE NA ZAKAZIE PUBLIKACJI W SPRAWACH O OCHRONĘ DÓBR OSOBISTYCH

Możliwość zabezpieczenia roszczeń w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych została wprowadzona do kodeksu postępowania cywilnego *explicite* ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹⁵, która weszła w życie dnia 5 lutego 2005 r. Na mocy tej nowelizacji art. 755 § 2 k.p.c. otrzymał następujące brzmienie: „W sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych, sąd odmówi udzielenia zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji, jeżeli zabezpieczeniu sprzeciwia się ważny interes publiczny”.

W świetle treści powołanego przepisu zabezpieczenie nie było zasadne, gdy sprzeciwiał się mu ważny interes publiczny. Sposób sformułowania treści przepisu art. 755 § 2 k.p.c. wskazywał, że nie można orzec zakazu publikacji, gdy stoi to w sprzeczności z ważnym interesem publicznym, który miałyby realizować zakwestionowana publikacja. *A contrario*, w sytuacji gdy zabezpieczeniu nie sprzeciwiał się ważny interes publiczny, sąd mógł udzielić zabezpieczenia poprzez orzeczenie zakazu publikacji¹⁶. T. Targosz również podkreślał, że budowa przepisu art. 755 § 2 k.p.c. nie oznacza, że sąd ma obowiązek udzielenia zabezpieczenia w każdym przypadku, w którym uzna, że nie naruszałoby to ważnego interesu publicznego. Badanie przesłanki istnienia ważnego interesu publicznego, który sprzeciwiałby się zakazowi publikacji, odbywa się bowiem dopiero wówczas, gdy w ocenie sądu spełnione są podstawowe przesłanki udzielenia zabezpieczenia, czyli uprawdopodobnienie istnienia roszczenia i interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia¹⁷. Materialnoprawne przesłanki zabezpieczenia były więc sformułowane na korzyść wolności wypowiedzi prasowej¹⁸.

¹⁴ Wyrok TK z dnia 9 listopada 2010 r., K 13/07, OTK–A 2010, nr 9, poz. 98.

¹⁵ Dz. U. Nr 172, poz. 1804.

¹⁶ P. Cioch: *Postępowanie zabezpieczające po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 16 września 2011 roku*, Radca Prawny. Dodatek naukowy 2012, nr 126, s. 12D.

¹⁷ T. Targosz (w.): *Media a dobra osobiste*, pod red. J. Barty, R. Markiewicza, Warszawa 2009, s. 313.

¹⁸ E. Gniewek: *Glosa do wyroku TK z 9 XI 2010, K 13/07 (dotycząca postępowania zabezpieczającego w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych)*, Monitor Prawniczy 2011, nr 10, s. 555.

Na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich Trybunał Konstytucyjny badał konstytucyjność przepisu art. 755 § 2 k.p.c. w brzmieniu wprowadzonym ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. W wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r. stwierdzono, że art. 755 § 2 k.p.c. jest niezgodny z art. 14 oraz art. 54 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji przez to, że nie określa ram czasowych zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych¹⁹. W uzasadnieniu orzeczenia Trybunał odwołał się do argumentów natury historycznej, przytaczając treść uzasadnienia projektu nowelizacji z 2004 r. Wskazał, że art. 755 § 2 k.p.c. miał mieć charakter nadzwyczajny w stosunku do innych rodzajów zabezpieczeń i zakładał, że sąd, orzekając zabezpieczenie poprzez zakaz publikacji, nie cenzurowałby publikacji, a jedynie stwierdzał, że jej treść narusza dobra osobiste powoda. Jeżeli jednak w konkretnych okolicznościach rozpoznawanej sprawy ważniejsze względy przemawiałyby za interesem publicznym, sąd odmówiłby udzielenia zabezpieczenia. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego działania sądów nie są stosowaniem cenzury, którą z zasady sprawuje władza administracyjna, lecz stanowią kontrolę przestrzegania prawa w znaczeniu prewencyjnym. Trybunał podsumował, że u podstaw nowelizacji przepisów o zabezpieczeniu z 2004 r. leżał „zamiar wprowadzenia szczególnej regulacji odnoszącej się do zabezpieczenia powództwa w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu po to, aby przez kreację przesłanki odmowy udzielenia zabezpieczenia z uwagi na interes publiczny wzmocnić (a nie osłabić) gwarancję wolności medialnej”. Trybunał uznał, że przepis art. 755 § 2 k.p.c. w brzmieniu nadanym nowelizacją z 2004 r. nie wprowadza jako zasady dopuszczalności zakazu publikacji określonego materiału prasowego, lecz zaostrza i uzupełnia kryteria dopuszczalności stosowania sposobu zabezpieczenia roszczenia poprzez zakaz publikacji.

Oceniając zgodność przepisu art. 755 § 2 k.p.c. z Konstytucją, Trybunał Konstytucyjny podkreślił jednak, że w praktyce zakaz publikacji może obowiązywać wiele lat z uwagi na długotrwałość procesów sądowych o ochronę dóbr osobistych, a okoliczność ta wypacza sens postępowania zabezpieczającego jako postępowania tymczasowego. W konsekwencji „niezbędne jest czasowe ograniczenie stosowania zakazu publikacji przez wprowadzenie istotnych gwarancji prawnych szybkiego załatwiania spraw przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych, w których zastosowane zostało to zabezpieczenie”. Ustawodawca powinien wprowadzić taką regulację prawną, która wyeliminuje przewlekłość postępowania, na przykład poprzez wprowadzenie ustawowo określonego terminu rozpatrzenia

¹⁹ Wyrok TK z dnia 9 listopada 2010 r., K 13/07, OTK–A 2010, nr 9, poz. 98. E. Gniewek skrytykował wyrok Trybunału Konstytucyjnego. W ocenie autora Trybunał Konstytucyjny nie wyrokował w istocie o niezgodności z Konstytucją treści art. 755 § 2 k.p.c., lecz orzekł o niekonstytucyjności rzekomej luki prawnej wobec niepełnego unormowania powołanego przepisu. Powoduje to — zdaniem autora — że Trybunał Konstytucyjny wyrokował niejako obok żądania wnioskodawcy, a wydany wyrok ma charakter interpretacyjny, stanowiąc przejaw niedozwolonej prawotwórczej działalności Trybunału Konstytucyjnego. Zob. szerzej E. Gniewek: *Glosa...*, *op. cit.*, s. 554–558.

sprawy, w której dokonano zabezpieczenia w postaci zakazu publikacji, ewentualnie poprzez wprowadzenie górnej granicy trwania zabezpieczenia. Przyjęcie pierwszego z zaproponowanych przez Trybunał Konstytucyjny rozwiązań stanowczo skrytykował E. Gniewek²⁰. Autor trafnie podkreśla, że przewlekłość postępowania sądowego — w różnorodnych sprawach, nie tylko o ochronę dóbr osobistych — nie stanowi uzasadnionej podstawy, by w drodze regulacji ustawowej zakreślać ramy czasowe rozpoznawania zawisłych spraw. Istotne jest, że w świetle konstytucyjnej zasady równości wyrażonej w art. 32 ust. 1 Konstytucji nie istnieją podstawy do „przyspieszenia” rozpoznawania spraw o ochronę dóbr osobistych i do dyscyplinowania sądów za pomocą ustawowych terminów do szybkiego rozpoznawania niezwykle skomplikowanej materii, jaką niejednokrotnie są sprawy o ochronę dóbr osobistych. E. Gniewek ocenia więc jako „zupełnie chybiony zabieg wymuszania przez TK przyspieszenia tempa rozpoznawania jedynie spraw o ochronę dóbr osobistych i tylko przeciwko pozwanym środkom społecznego przekazu”²¹.

Ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego nie zgodził się również Ł. Machaj, który w głosie krytycznej do wyroku z dnia 9 listopada 2010 r. negatywnie ocenił pogląd Trybunału, uznający, że zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji nie stanowi przejawu cenzury prewencyjnej. Zdaniem autora Trybunał dokonał nietrafnej interpretacji pojęcia cenzury prewencyjnej, wyłączając z jej zakresu sądowy tymczasowy zakaz publikacji orzekany w trybie zabezpieczenia. Uznanie tej postaci zabezpieczenia za przejaw cenzury prewencyjnej, która na mocy art. 54 ust. 2 Konstytucji jest zakazana, przesądziłoby o niekonstytucyjności przepisu art. 755 § 2 k.p.c.²² W ocenie Ł. Machaja decydujące znaczenie przy definiowaniu znaczenia pojęcia cenzury prewencyjnej posiada kryterium chronologiczne. Cenzura prewencyjna oznacza więc tyle, co cenzura, kontrola uprzednia, przeprowadzona przed rozpowszechnieniem określonego materiału²³. Z powyższej definicji autor wyprowadza wniosek — zgodnie z argumentacją *a minori ad maius* — że jeżeli cenzurą prewencyjną jest uprzednie kontrolowanie treści wypowiedzi, to tym bardziej jest nią wstępny zakaz publikowania materiału²⁴.

Wydaje się, że nie można zgodzić się z poglądem Ł. Machaja. Zabezpieczenie roszczenia polegające na zakazie publikacji nie stanowi bowiem przejawu cenzury prewencyjnej *per se*, ponieważ sąd nie dokonuje kontroli treści publikacji — co jest istotą cenzury, lecz bada niebezpieczeństwo naruszenia dóbr osobistych wskutek publikacji określonej wypowiedzi. Działanie sądów nie jest więc stosowaniem cenzury, lecz kontrolą przestrzegania prawa w znaczeniu prewencyjnym, natomiast zabezpieczenie tymczasowe stanowi instrument mający na celu ochronę przed nad-

²⁰ E. Gniewek: *Glosa...*, *op. cit.*, s. 556–557.

²¹ *Ibidem*, s. 556.

²² Ł. Machaj: *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r. (sygn. akt K 13/07)*, Przegląd Sądowy 2011, nr 3, s. 157.

²³ *Ibidem*, s. 158–159.

²⁴ *Ibidem*, s. 159.

użyciem wolności słowa²⁵. Celem postępowania zabezpieczającego nie jest więc „kneblowanie ust” i ograniczanie wolności wypowiedzi, lecz ochrona wolności i praw innych osób przed skutkami publikacji. Należy podkreślić, że konsekwencje publikacji naruszającej dobra osobiste są nieodwracalne i ani przeprosiny, ani zasądzenie zadośćuczynienia, które ma charakter kompensacyjny, nie są w stanie wyeliminować następstw dokonanej publikacji²⁶. Mimo więc, że skutki orzeczonego zakazu publikacji oraz cenzury prewencyjnej są tożsame, ponieważ w obu sytuacjach nie dochodzi do ukazania się drukiem zakwestionowanej wypowiedzi, nie można jednak uznać, że zakaz publikacji stanowi niedopuszczalny konstytucyjnie przykład stosowania przez sąd cenzury prewencyjnej.

Konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r. było znowelizowanie przepisu art. 755 § 2 k.p.c. ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie dnia 3 maja 2012 r. Znowelizowany przepis art. 755 § 2 k.p.c. otrzymał brzmienie: „W sprawach o ochronę dóbr osobistych zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji może być udzielone tylko wtedy, gdy nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny. Udzielając zabezpieczenia, sąd określa czas trwania zakazu, który nie może być dłuższy niż rok. Jeżeli postępowanie w sprawie jest w toku, uprawniony może przed upływem okresu, na który orzeczono zakaz publikacji, żądać dalszego zabezpieczenia; przepisy zdania pierwszego i drugiego stosuje się. Jeżeli uprawniony zażądał dalszego zabezpieczenia, zakaz publikacji pozostaje w mocy do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia wniosku”. Już na wstępie należy zauważyć, że ustawodawca rozciągnął zakres zastosowania omawianego przepisu na wszystkie sprawy o ochronę dóbr osobistych, w których zabezpieczenie miałyby polegać na zakazie publikacji, niezależnie od tego, czy pozwanym są „środki społecznego przekazu”, czy nie²⁷.

Zmiana treści omawianego przepisu skutkuje odwróceniem materialnoprawnych przesłanek udzielenia zabezpieczenia. Obecnie zabezpieczenie roszczeń o ochronę dóbr osobistych polegające na zakazie publikacji może być udzielone jedynie wtedy, gdy ważny interes publiczny, przejawiający się na przykład w prawie społeczeństwa do uzyskania informacji znajdujących się w uzasadnionym zainteresowaniu, nie sprzeciwia się takiemu sposobowi zabezpieczenia²⁸. M. Muliński wskazuje, że treść przepisu art. 755 § 2 k.p.c. stanowi wyraz kompromisu między ochroną dóbr osobistych, takich jak godność, wolność, prawo do życia prywatnego czy tajemnica komunikowania się, a wolnością wyrażania swoich poglądów i wolnością prasy. Ustawodawca dopuścił więc możliwość zabezpieczenia roszczeń

²⁵ E. Nowińska: *Wolność wypowiedzi...*, *op. cit.*, s. 242.

²⁶ A. Jakubecki (w:) J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M.P. Wójcik: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1083.

²⁷ E. Stefańska (w:) *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 1295.

²⁸ Zob. również M. Muliński (w:) *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 94.

o ochronę dóbr osobistych w drodze orzeczenia zakazu publikacji, zastrzegając jednocześnie, że taki sposób zabezpieczenia jest niedopuszczalny, jeżeli sprzeciwia się mu ważny interes publiczny²⁹. Klauzula generalna ważnego interesu publicznego stanowi więc niezbędny kompromis pozwalający sądowi w drodze właściwej interpretacji tego pojęcia na rozstrzygnięcie konfliktu kolidujących wartości.

Wątpliwości może budzić zagadnienie, czy zmiana treści przepisu art. 755 § 2 k.p.c. miała charakter wyłącznie redakcyjny, czy też wpłynęła na zaostrzenie bądź złagodzenie przesłanek warunkujących udzielenie zabezpieczenia. Rozstrzygnięcie wskazanego problemu wymaga odwołania się do wynikania logicznego i zastosowania twierdzenia o dedukcji. Należy więc dokonać weryfikacji, czy treść obu przepisów jest równoważna, czyli czy stanowi tautologię. Zostanie to przeanalizowane na poniższych schematach.

art. 755 § 2 zd. 1 k.p.c. od dnia 3 maja 2012 r. (nowy)	art. 755 § 2 k.p.c. od dnia 5 lutego 2005 r. (stary)
„W sprawach o ochronę dóbr osobistych zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji może być udzielone tylko wtedy, gdy nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny”.	„W sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych, sąd odmówi udzielenia zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji, jeżeli zabezpieczeniu sprzeciwia się ważny interes publiczny”.

Konieczne jest sprawdzenie, czy ze zdania: „W sprawach o ochronę dóbr osobistych zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji może być udzielone tylko wtedy, gdy nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny” wynika logicznie zdanie: „W sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych, sąd odmówi udzielenia zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji, jeżeli zabezpieczeniu sprzeciwia się ważny interes publiczny”.

W tym celu przyjęto następujące oznaczenie zmiennych zdaniowych:

p —	zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji może być udzielone (na potrzeby prowadzonych rozważań przyjmuję w sposób uproszczony, że jest to równoważne ze sformułowaniem: sąd udzieli zabezpieczenia),
q —	sprzeciwia się temu ważny interes publiczny.

Schematy przepisów art. 755 § 2 k.p.c. przed nowelizacją i art. 755 § 2 zd. 1 k.p.c. po nowelizacji wyglądają następująco:

$$p \equiv \sim q \text{ (po nowelizacji)}^{30}$$

$$q \rightarrow \sim p \text{ (przed nowelizacją)}^{31}$$

²⁹ *Ibidem*, s. 96.

³⁰ Spójnik \equiv oznacza równoważność, czyli jest odpowiednikiem zwrotu „wtedy i tylko wtedy gdy”, zaś spójnik \sim stanowi przeczenie (nie).

³¹ Spójnik \rightarrow oznacza implikację i jest odpowiednikiem zwrotu „jeżeli ..., to ...”.

Twierdzenie o dedukcji głosi, że ze zdania p wynika logicznie zdanie q wtedy i tylko wtedy, gdy formuła $p \rightarrow q$ jest tautologią. W celu więc sprawdzenia, czy z jednego zdania wynika drugie, należy zbudować schematy tych zdań, połączyć je spójnikiem implikacji i następnie sprawdzić, czy tak zbudowana formuła jest tautologią. Jeśli formuła jest tautologią, oznacza to, iż ze zdania pierwszego wynika logicznie zdanie drugie; jeśli zaś nie jest, wówczas wynikanie nie zachodzi³².

Tabela dla wszystkich spójników dwuargumentowych została przedstawiona na poniższym wykresie, jako niezbędna pomoc do rozwiązania rachunku zdań³³.

p q	\wedge	\vee	\rightarrow	\equiv
0 0	0	0	1	1
0 1	0	1	1	0
1 0	0	1	0	0
1 1	1	1	1	1

W rozpatrywanym przypadku formuła powstała z połączenia implikacją schematów zdań wygląda następująco: $(p \equiv \sim q) \rightarrow (q \rightarrow \sim p)$.

W poniższej tabeli przedstawiono wariant rozpatrywanego schematu zdań dla każdej wartości logicznej każdej zmiennej zdaniowej:

p i q — wartości 0 i 0,

p — wartość 0, q — 1,

p — wartość 1, q — 0 oraz

p i q — wartości 1 (0 oznacza zdanie fałszywe, natomiast 1 zdanie prawdziwe).

(p)	\equiv	\sim	(q)	\rightarrow	(q)	\rightarrow	\sim	(p)
0	<u>0</u>	1	0	1	0	<u>1</u>	1	0
0	<u>1</u>	0	1	1	1	<u>1</u>	1	0
1	<u>1</u>	1	0	1	0	<u>1</u>	0	1
1	<u>0</u>	0	1	1	1	<u>0</u>	0	1

Cyfry podkreślone stanowią rezultat dla zdania w nawiasie — odpowiednio $(p \equiv \sim q)$ oraz $(q \rightarrow \sim p)$. Natomiast cyfra pogrubiona jest rezultatem całej implikacji i jak wynika z tabeli w każdym przypadku, dla każdej wartości zmiennej zdaniowej wynosi 1. Oznacza to, że powyższe twierdzenie jest tautologią.

W konsekwencji należałoby uznać, że oba sformułowania przepisów art. 755 § 2 k.p.c., tj. przed i po nowelizacji z 2011 r., mają tożsame znaczenie. Jednakże nie byłby to wniosek precyzyjny. Do prowadzonych rozważań przyjęto bowiem brzmie-

³² K.A. Wieczorek: *Logika dla opornych. Wszystko, co powinniście wiedzieć o logice, ale nie uważaliście na zajęciach*, 2002, s. 61. Niniejszy podręcznik stanowi proste wyjaśnienie zagadnień dotyczących logiki i rachunku zdań, przedstawionych w przystępny sposób.

³³ K.A. Wieczorek: *Logika...*, *op. cit.*, s. 23. Spójnik \wedge oznacza koniunkcję, spójnik \vee oznacza alternatywę, spójnik \rightarrow oznacza implikację, zaś spójnik \equiv oznacza równoważność.

nie zmiennej zdaniowej p jako zdanie „sąd udzieli zabezpieczenia”, w związku z czym negacja ~p oznacza „sąd odmówi udzielenia zabezpieczenia”. Natomiast przepis art. 755 § 2 zd. 1 k.p.c. po nowelizacji stanowi, że „zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji może być udzielone tylko wtedy, gdy (...)”. Powyższe sformułowanie nie jest więc tożsame ze zwrotem „sąd udzieli zabezpieczenia”, ponieważ jedno z nich ma charakter fakultatywny, a drugie obligatoryjny. Tak więc znowelizowany i obecnie obowiązujący przepis art. 755 § 2 zd. 1 k.p.c. udziela sądowi swobody oceny, zgodnie z własnym uznaniem, czy — mimo że nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny — udzielić zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji.

Na marginesie prowadzonych rozważań należy podkreślić, że unormowanie prawne postępowania zabezpieczającego, w którym wnioskujący o udzielenie zabezpieczenia ma — zgodnie z art. 730¹ § 1 k.p.c. — obowiązek uprawdopodobnić roszczenie oraz wykazać interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia, jest sprzeczne z zasadą domniemania bezprawności naruszenia dóbr osobistych przyjętą w art. 24 § 1 k.c., zgodnie z którą ciężar wykazania braku bezprawności spoczywa na osobie, która dopuściła się naruszenia³⁴. Zasada domniemania bezprawności oddziałuje bowiem bezpośrednio na wymóg ciężaru uprawdopodobnienia przy wydawaniu postanowień zabezpieczających. Oznacza to, że osoba dochodząca ochrony dóbr osobistych nie ma obowiązku w postępowaniu zabezpieczającym uprawdopodobnienia bezprawności naruszenia dóbr osobistych, co stawia w trudnej procesowo sytuacji osobę, której zarzucono naruszenie tych dóbr i na którą zostaje przerzucony ciężar uprawdopodobnienia legalności publikacji. Osoba ta przed wydaniem przez sąd postanowienia o zabezpieczeniu może nawet nie wiedzieć, że toczy się przeciwko niej postępowanie sądowe. Celowe byłoby więc — w sprawach o zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji — wprowadzenie w drodze przepisu szczególnego obowiązku wyznaczenia rozprawy³⁵. Wprawdzie przepisy kodeksu postępowania cywilnego przewidują możliwość wyznaczenia rozprawy w sprawach rozpoznawanych na posiedzeniu niejawnym (art. 148 § 2 k.p.c.), jednakże praktyka dowodzi, że sytuacje takie mają miejsce rzadko. Dlatego konieczne wydaje się wprowadzenie unormowania przewidującego obligatoryjną rozprawę w przedmiocie zabezpieczenia roszczeń o ochronę dóbr osobistych poprzez zakaz publikacji³⁶, co gwarantowałoby równowagę procesową stron.

³⁴ Zob. szerzej M. Cieśliński, I. Kondak: *Postanowienia zabezpieczające a wolność prasy*, Przegląd Sądowy 2000, nr 3, s. 24.

³⁵ Przepis art. 735 k.p.c. stanowi, że: „Wniosek o udzielenie zabezpieczenia podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej”.

³⁶ Zob. również M. Cieśliński, I. Kondak: *Postanowienia zabezpieczające...*, *op. cit.*, s. 235.

4. WAŻNY INTERES PUBLICZNY JAKO NEGATYWNA PRZESŁANKA UDZIELENIA ZABEZPIECZENIA

Negatywną przesłanką udzielenia zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji jest istnienie ważnego interesu publicznego³⁷, sprzeciwiającego się udzieleniu zabezpieczenia w tej formie. Konieczne jest podkreślenie, że w przypadku publikacji prasowych interes publiczny wyraża się w zasadzie jawności życia publicznego i prawie społeczeństwa do informacji. Interes ten powiązany jest ze sferą życia publicznego i z obywatelskim prawem do informacji wynikającym z art. 61 Konstytucji, a więc z koniecznością zagwarantowania otwartej debaty publicznej w społeczeństwie demokratycznym³⁸.

Należy zgodzić się ze stanowiskiem T. Erecińskiego, że orzekanie wobec prasy zabezpieczenia przed opublikowaniem materiału prasowego powinno następować wyjątkowo i służyć ochronie ważnego dobra. W procesie podejmowania decyzji sąd ma obowiązek zbadać, czy zakaz publikacji nie narusza uzasadnionego, ważnego interesu publicznego. Udzielenie zabezpieczenia musi więc być konieczne i zarazem proporcjonalne ze względu na ochronę innej konstytucyjnej wartości. Zabezpieczenie nie może prowadzić do pozbawienia społeczeństwa informacji, jeżeli informacja ta stwarza uzasadnione zainteresowanie. Uzasadnione zainteresowanie stanowi więc zdaniem autora przejaw ważnego interesu publicznego. Jednakże T. Ereciński czyni istotne zastrzeżenie, że pojęcie ważnego interesu nie powinno być nadużywane ze szkodą dla ochrony dóbr osobistych³⁹. Niezbędne jest osiągnięcie właściwego punktu równowagi między koniecznością ochrony dóbr osobistych osoby, której dotyczy publikacja w środkach społecznego przekazu, a działaniem w interesie publicznym polegającym na zapewnieniu społeczeństwu prawa do informacji i jawności życia publicznego.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego na gruncie badania konstytucyjności przepisu art. 755 § 2 k.p.c. w brzmieniu nadanym ustawą z 2004 r. stwierdzono, że interes publiczny jest pojęciem niedookreślonym, zaś jego funkcją w procesie stosowania prawa jest umożliwienie reagowania na sytuacje faktyczne doniosłe prawnie, społecznie i gospodarczo, niemieszczące się w ramach oceny typowych jednostkowych stanów faktycznych. Trybunał podkreślił, że prasa pełni szczególną i doniosłą rolę „w podtrzymywaniu i rozwijaniu dialogu społecznego, w którym istotną rolę odgrywają informacje, oceny i krytyczne analizy działań, a także wypowiedzi osób pełniących funkcje publiczne”. Wskazane działania prasy realizowa-

³⁷ W publikacji M. du Vall: *Zabezpieczenie roszczeń w stosunku do środków społecznego przekazu*, Monitor Prawniczy 2006, nr 17, s. 923 i n. Autorka błędnie powołuje się na interes społeczny jako wynikający z treści przepisu art. 755 § 2 k.p.c., podczas gdy negatywną przesłanką udzielenia zabezpieczenia jest interes publiczny, a nie społeczny.

³⁸ M. du Vall: *Zabezpieczenie...*, *op. cit.*, s. 926.

³⁹ T. Ereciński (w:) *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 470.

ne są w interesie publicznym, który przejawia się w konieczności zapewnienia szerokiej prezentacji poglądów i sylwetek osób działających w sferze publicznej. Zakaz publikacji przewidziany w art. 755 § 2 k.p.c. powinien być w związku z powyższym wyjątkowy i uzasadniony dodatkowym dobrem osób trzecich, a także zagrożeniem przez publikację wartości wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji, czyli bezpieczeństwa, porządku publicznego, ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej oraz wolności i praw innych osób⁴⁰.

5. CZAS TRWANIA ZABEZPIECZENIA

Ustawodawca, dostosowując się do wskazań Trybunału Konstytucyjnego zawartych w wyroku z dnia 9 listopada 2010 r., wprowadził cezurę czasową zakazu publikacji stosowanego jako zabezpieczenie roszczenia o ochronę dóbr osobistych. Zgodnie z art. 755 § 2 zd. 2–4 k.p.c. sąd, udzielając zabezpieczenia, określa w postanowieniu czas trwania zakazu publikacji, który nie może przekroczyć roku. Jeżeli postępowanie o ochronę dóbr osobistych jest w toku, uprawniony — osoba, której dobra osobiste zostały zagrożone cudzym działaniem lub zostały już naruszone — może przed upływem okresu, na który orzeczono zakaz publikacji, żądać dalszego zabezpieczenia. Dalszy okres zabezpieczenia nie może przekroczyć kolejnego roku i wymagane jest ponowne sprawdzenie przez sąd istnienia przesłanek niezbędnych do udzielenia zabezpieczenia. Sąd winien dokonać oceny, czy zakazowi publikacji nie sprzeciwia się ważny interes publiczny. Jeżeli zaś uprawniony zażądał dalszego zabezpieczenia, zakaz publikacji pozostaje w mocy do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia wniosku.

Należy podkreślić, że zabezpieczenie zasadniczo udzielane jest na czas trwania postępowania. Natomiast zabezpieczenie roszczeń w sprawach o ochronę dóbr osobistych poprzez zakaz publikacji stanowi *lex specialis*, przewidując maksymalnie roczny czas trwania zakazu. Możliwość przedłużenia zabezpieczenia o kolejne roczne okresy, bez określonego łącznego maksymalnego okresu stosowania zakazu publikacji, powoduje jednak fikcję w zakresie spełnienia wskazanego przez Trybunał Konstytucyjny wymagania czasowego ograniczenia stosowania zakazu publikacji poprzez wprowadzenie prawnych gwarancji szybkiego załatwiania spraw przeciwko prasie o ochronę dóbr osobistych. Obowiązany, zgodnie z zasadami ogólnymi, może w każdym czasie żądać uchylecia lub zmiany prawomocnego postanowienia, którym udzielono zabezpieczenia, gdy odpadnie lub zmieni się przyczyna zabezpieczenia (art. 742 § 1 zd. 1 k.p.c.).

Istotne jest również, że w sprawach przeciwko prasie o ochronę dóbr osobistych, w których zastosowano zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji, duże zna-

⁴⁰ Wyrok TK z dnia 9 listopada 2010 r., K 13/07, OTK–A 2010, nr 9, poz. 98.

czenie może odgrywać przepis art. 746 § 1 k.p.c. Przepis ten przewiduje bowiem możliwość wytoczenia przez obowiązane roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia, czyli zakazem publikacji, w sytuacji gdy między innymi powództwo zostało oddalone.

6. WNIOSKI

Przepis art. 755 § 2 k.p.c. był dwukrotnie nowelizowany. Po raz pierwszy ustawą z dnia 2 lipca 2004 r., która wprowadziła możliwość zabezpieczenia roszczeń w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu, zaś drugi raz ustawą z dnia 16 września 2011 r. Druga nowelizacja odwróciła materialnoprawne przesłanki udzielenia zabezpieczenia. Pierwotnie bowiem w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych, sąd odmawiał udzielenia zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji, jeżeli zabezpieczeniu sprzeciwiał się ważny interes publiczny. Natomiast po ostatniej nowelizacji zabezpieczenie w sprawach o ochronę dóbr osobistych polegające na zakazie publikacji może być udzielone tylko wtedy, gdy nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny. Zastosowane twierdzenie o dedukcji i wynikanie logiczne dowodzą, że przy przyjęciu uproszczonych zmiennych zdaniowych⁴¹ skonstruowana formuła zdań jest tautologią. Oba przepisy mają więc — co do zasady — tożsame znaczenie i zakres zastosowania. Z uwagi jednak na sformułowanie zawarte w treści ostatnio znowelizowanego i obecnie obowiązującego przepisu, zgodnie z którym „zabezpieczenie (...) może być udzielone”, sądowi wydającemu postanowienie o zabezpieczeniu pozostawiono większą swobodę oceny, czy udzielić zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji. Udzielając więc odpowiedzi na pytanie postawione we wprowadzeniu, należy wskazać, że zmiana treści przepisu art. 755 § 2 k.p.c. nie miała jedynie charakteru redakcyjnego, lecz przyznała sądowi szerszą swobodę w podejmowaniu decyzji o możliwości stosowania zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji. Obecnie więc sąd, wydając postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia poprzez zakaz publikacji, musi w pierwszej kolejności sprawdzić, czy nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny. Natomiast jeżeli interes ten się nie sprzeciwia, w dalszym ciągu sąd może, ale nie musi, udzielić zabezpieczenia w tej formie. Wprowadzoną zmianę należy więc ocenić pozytywnie.

⁴¹ Uproszczonych, ponieważ stwierdzenia „zabezpieczenie może być udzielone” i „sąd udzieli zabezpieczenia” nie są równoważne.

ZOFIA ZAWADZKA

THE INJUNCTION CONSISTING OF PROHIBITING PUBLICATION
IN CASES OF PROTECTION OF PERSONAL RIGHTS

S u m m a r y

On 3 May 2012 an extensive amendment to the Code of Civil Procedure came into effect by the force of the Act of 16 September 2011 on the Amendment to the Act on the Code of Civil Procedure and some other acts of law. Following the amendment the regulation in Article 755 (2) of the Code of Civil Procedure determining premises of admissibility of granting injunction consisting of prohibiting publications in cases of protection of personal rights has been changed. The amendment also introduced a maximum period for which the injunction may be granted as well as conditions of its prolongation. This article provides an analysis of the introduced legal regulation in order to answer the question if the change was of editorial nature only or if it affected tightening or easing the premises determining issuing the injunction. Therefore, it was indispensable to compare the substance of Article 755 (2) of the Code of Civil Procedure before and after its amending on the basis of a statement on deduction. It was also purposeful to precise the term 'public interest', which constitutes a negative premise of granting the injunction consisting of prohibiting publication, as well as to discuss rules and procedures of prolonging the period for which the injunction involving prohibiting publication was granted.